

راهکارهای توسعه کشت گیاهان دارویی در استان قم

علیرضا مسعودی^۱

۱- دانشجوی کارشناسی علوم آزمایشگاهی، دانشگاه علوم پزشکی قم، ایران

چکیده

گیاهان دارویی از اهمیت فوق العاده ای در درمان بیماری ها برخوردار هستند به طوری که محققان داروهای قرن بیست و یکم را در گیاهان جستجو می کنند و معتقدند که حلال مشکلات پزشکی آینده گیاهان می باشند. هم اکنون در بسیاری از کشورهای صنعتی پزشکان داروهای گیاهی تجویز می کنند و این گیاهان در داروخانه ها و فروشگاه ها عرضه می شود. افزایش نیاز به دارو، سازگاری گیاهان دارویی با بدن و تأکید سازمان بهداشت جهانی بر جایگزینی داروهای شیمیایی به وسیله داروهای طبیعی، موجب شده است تا تجویز و مصرف گیاهان دارویی افزایش یابد. همچنین عوارض جانبی، هزینه بر و زمان بر بودن کشف و تولید داروهای شیمیایی، مصرف گیاهان دارویی را افزایش داده است. امروزه برتری گیاهان دارویی و داروهای بدست آمده از آنها نسبت به داروهای شیمیایی، اثبات شده است. داروهای شیمیایی دارای عوارض جانبی هستند به طوری که در عمر ۱۵۰ سال این داروها برخی از آنها به عنوان داروهای خطر آفرین از گروه های دارویی حذف شده اند. داروهای گیاهی در مقایسه با داروهای شیمیایی از عوارض کمتر و در برخی موارد بدون عارضه هستند. رواج مصرف داروهای گیاهی می تواند از مصرف داروهای شیمیایی کاسته و خطرات جسمانی و روانی ناشی از مصرف داروهای شیمیایی را در جامعه کاهش دهد. در بین عوامل مؤثر بر توسعه کشت گیاهان دارویی، بیشترین تأثیر را راهکار ساختاری حمایتی دارد و راهکارهای اقتصادی اجتماعی، آموزشی فنی و راهکار صنفی-تشکیلاتی اولویت های بعدی را شامل شدند.

واژگان کلیدی: توسعه کشاورزی، داروهای گیاهی، گیاهان دارویی، موانع کشت گیاهان دارویی

مقدمه

کشور ایران جایگاه ویژه ای در مورد تولید و مصرف گیاهان دارویی دارد. تنوع شگفت انگیز گونه های گیاهی در پهنه دشت ها و کوهساران ایران سبب شده تا برخی از صاحب نظران جهان، ایران را به عنوان مخزنی از گیاهان دارویی و معطر بدانند (امید بیگی، ۱۳۸۷). علاوه بر سابقه طولانی و ریشه ی تاریخی و فرهنگی مصرف گیاهان دارویی در ایران تنوع اقلیمی موجود در کشور ایران جایگاه گیاهان دارویی را در کشور ممتاز کرده است. تعداد گونه های گیاهی شناخته شده در ایران بین ۸۰۰۰ تا ۱۰۰۰۰ گونه برآورد می شود (وزارت جهاد کشاورزی، ۱۳۸۷). وجود استعدادهای بالقوه عظیم ملی و نیز فرهنگ استفاده از گیاهان دارویی در کشور که نیازمند توجه بصورت یک ضرورت ملی و یک برنامه مشخص، نظام مند و جامع نگرانه است، می تواند علاوه بر دستیابی به توسعه ی پایدار در این بخش، باعث ایجاد اشتغال، تأمین امنیت غذایی، ایجاد منبع ذخایر ژنتیکی در عرصه ملی و جهانی و یک منبع درآمد ارزی برای کشور شود. بکارگیری داروهای گیاهی در ایالات متحده از دهه ۳۰ تا دهه ۹۰ میلادی به طور مداوم افزایش یافته و بیش از ۲۷ برابر شده است. این روند رو به رشد در بسیاری از کشورهای دیگر دنیا از جمله کشورهای در حال توسعه نیز مشاهده می شود. در ایران نیز طیف وسیعی از مردم، داروهای گیاهی را مورد استفاده قرار می دهند. این گیاهان هم به منظور درمان بیماریها و هم به منظور حفظ یا بهبود وضعیت سلامتی مورد استفاده قرار می گیرند (مرادی لاکه و همکاران، ۱۳۸۷). همچنین مصارف دیگر این گیاهان در صنایع غذایی و بهداشتی می باشد. در چند ساله اخیر، گرایش مردم به استفاده از داروهای گیاهی به دلیل عوارض جانبی و سوء داروهای شیمیایی بیشتر شده است. از سوی دیگر، تأکید سازمان بهداشت جهانی در جایگزینی تدریجی مواد طبیعی به جای مواد شیمیایی موجب شده تا کشورهای مختلف جهان نسبت به سرمایه گذاری، برنامه ریزی کشت و تولید انبوه گیاهان دارویی در سطوح صنعتی و استفاده از آن در صنایع دارویی، بهداشتی و غذایی اقدام نمایند (حسینی و همکاران، ۱۳۸۷). چنین توجه و اقبالی به سوی گیاهان دارویی، کشت و تجارت آن را در جایگاه اقتصادی مناسبی قرار داده است اما با توجه به قابلیت های کشور، چنین به نظر می رسد که هنوز از ظرفیت های موجود به خوبی بهره برداری نشده و جایگاه مناسبی در عرصه تجارت جهانی گیاهان دارویی بدست نیامده است (وزارت جهاد کشاورزی، ۱۳۸۷).

بیان مسئله

گیاهان دارویی از اهمیت فوق العاده ای در درمان بیماری ها برخوردار هستند به طوری که محققان داروهای قرن بیست و یکم را در گیاهان جستجو می کنند و معتقدند که حلال مشکلات پزشکی آینده گیاهان می باشند. هم اکنون در بسیاری از کشورهای صنعتی پزشکان داروهای گیاهی تجویز می کنند و این گیاهان در داروخانه ها و فروشگاه ها عرضه می شود (سازمان بهداشت جهانی، ۲۰۱۱). افزایش نیاز به دارو، سازگاری گیاهان دارویی با بدن و تأکید سازمان بهداشت

جهانی بر جایگزینی داروهای شیمیایی به وسیله داروهای طبیعی، موجب شده است تا تجویز و مصرف گیاهان دارویی افزایش یابد. همچنین عوارض جانبی، هزینه بر و زمان بر بودن کشف و تولید داروهای شیمیایی، مصرف گیاهان دارویی را افزایش داده است. (دابی و همکاران، ۲۰۰۴) امروزه برتری گیاهان دارویی و داروهای بدست آمده از آنها نسبت به داروهای شیمیایی، اثبات شده است. داروهای شیمیایی دارای عوارض جانبی هستند به طوری که در عمر ۱۵۰ سال این داروها برخی از آنها به عنوان داروهای خطر آفرین از گروه های دارویی حذف شده اند. داروهای گیاهی در مقایسه با داروهای شیمیایی از عوارض کمتر و در برخی موارد بدون عارضه هستند.

رواج مصرف داروهای گیاهی می تواند از مصرف داروهای شیمیایی کاسته و خطرات جسمانی و روانی ناشی از مصرف داروهای شیمیایی را در جامعه کاهش دهد (کالیستو ۲، ۲۰۰۰). تنوع بوم شناختی جغرافیای ایران، وجود ۱۱ اقلیم از ۱۳ اقلیم شناخته شده جهان و همچنین ۳۰۰ روز آفتابی در سال موجب شده است تا ایران از تنوع گیاهی قابل توجهی برخوردار باشد و تعداد گونه های گیاهی شناخته شده در آن بیش از ۸۰۰۰ گونه باشد که از میان این گونه ها ۲۳۰۰ گونه آنها دارویی است (مرادی لاله و همکاران، ۱۳۸۷، نیکبخت و همکاران، ۲۰۰۸). با وجود این تنوع گیاهی و پیشینه تاریخی در استفاده از گیاهان در درمان، متأسفانه شرایط تولید، عرضه و مصرف گیاهان دارویی در ایران مطلوب نیست. تعداد گیاهانی که برای تهیه دارو در ایران مورد استفاده قرار می گیرد حداکثر ۹۰ گونه گیاهی است که داروهای استخراجی از آنها حداکثر ۳۰۰ قلم است. در سال های اخیر نزدیک به ۱۲۰ شرکت با هدف تولید، فرآوری و توزیع گیاهان دارویی در ایران ثبت شده است که تنها ۸۰ عدد از آنها با ظرفیت کامل فعالیت می کنند. این تعداد شرکت ها نیز بیشتر در زمینه تهیه عصاره و اسانس فعالیت می کنند (موسسه تحقیقات جنگل ها و مراتع کشور، ۱۳۸۷)

علیرغم افزایش گرایش به گیاهان دارویی و رونق بازار گیاهان در جهان، هنوز جایگاه این گیاهان در پیشگیری و درمان بیماری ها در برخی از کشورها از جمله ایران مطلوب نیست (سازمان بهداشت جهانی، ۲۰۱۱). متکی بودن اقتصاد ایران به درآمدهای نفتی و تأثیرپذیری این درآمدها از مسائل سیاسی و اقتصادی، آسیب پذیری اقتصاد کشور را موجب شده است. یکی از راههای مقابله با این چالش، توسعه تولیداتی است که ضمن بهبود وضع اقتصاد داخلی، سبب افزایش صادرات غیر نفتی شده است، در این میان گیاهان دارویی و معطر علاوه بر نقش خاصی که در اقتصاد داخلی دارند، می توانند تأثیر بسزایی در امر صادرات غیر نفتی داشته باشند (کشفی بناب، ۱۳۸۹). استان قم از گذشته های دور، از قطب های تولید انواع گیاهان دارویی در کشور بوده و طب سنتی با طبیبان سنتی در آن رواج داشته و با فرهنگ مردم عجین بوده است، همچنین تهیه عرقیات گل های معطر و گیاهان دارویی نیز مرسوم بوده است. با توجه به زمینه های موجود از جمله رویش انواع گیاهان دارویی و تولید انبوه آن در استان، استقبال عمومی در استفاده از گیاهان دارویی، سابقه تاریخی استفاده از طب سنتی و وجود طبیب هایی مانند حکیم ابوعلی سینا در گذشته و سید احمد خسروی همدانی و دیگران در حال حاضر، در سال ۱۳۷۵ "باغ گیاهان دارویی ابوعلی سینا" در جنوب قم احداث گردید و توسط مرکز تحقیقات جهاد کشاورزی استان، رویشگاه های طبیعی و مکان های پراکنش گیاهان دارویی شناسایی گردید

اهداف پژوهش

هدف کلی هدف کلی در این تحقیق تعیین راهکارهای توسعه کشت گیاهان دارویی در استان قم بوده است که در قالب این هدف کلی اهداف جزئی زیر مد نظر خواهند بود.

اهداف جزئی

۱. شناسایی راهکارهای اقتصادی توسعه کشت گیاهان دارویی در استان قم
۲. شناسایی راهکارهای زراعی توسعه کشت گیاهان دارویی
۳. شناسایی راهکارهای اجتماعی / آموزشی و اطلاع رسانی توسعه کشت گیاهان دارویی
۴. شناسایی موانع و چالش های توسعه کشت گیاهان دارویی

نتایج حاصل از تحلیل داده ها

همان طور که در قسمت های قبل اشاره شد به منظور تحلیل داده های گردآوری شده از آزمونهای مقاسه میانگین تی، تحلیل عاملی و آزمون بارلت استفاده شده است.

عامل اول، راهکارهای سیاستی حمایتی

راهکارهای سیاستی حمایتی اولین و مهمترین عامل در راهکارهای توسعه کشت گیاهان دارویی در تحقیق حاضر است این راهکارها تأثیر زیادی بر روی توسعه کشت گیاهان دارویی از طریق آشنا نمودن روستائیان با مقوله گیاهان دارویی و برشمردن تأثیراتی که بر زندگی آنان می گذارد، دارد. دولت و مسئولین می توانند با حمایت های مالی و تدوین سیاست های مناسب و کارا باعث افزایش انگیزه کشاورزان شوند و این امر موجب توسعه کشت گیاهان دارویی می شود. تشکیل صندوق های پشتیبانی به واسطه نقش آنها در تأمین منابع مالی بخش کشاورزی به عنوان یکی از مهم ترین راهکارهای توسعه سرمایه گذاری در بخش کشاورزی مطرح بوده است. یافته های این تحقیق با تحقیقات (متروی و میردامادی، ۱۳۹۰) مطابقت دارد.

ایجاد چنین صندوق هایی در بخش گیاهان دارویی نیز به دلیل خدمات اعتباری که ارائه می دهند می تواند به ترغیب کشاورزان برای کشت گیاهان دارویی کمک شایانی نماید (منزوی و میردامادی، ۱۳۸۰). همچنین ارسام و همکاران، (۲۰۱۴) به نتایج مشابهی دست یافته اند. در معیار سیاست های حمایتی بیشترین وزن نسبی به راه اندازی صنایع تبدیلی و فرآوری گیاهان دارویی همچون عرق گیری، استخراج اسانس، خشک کردن و بسته بندی اختصاص داشت. صنایع تبدیلی

کشاورزی شامل صنایعی است که به فرآوری و عمل آوری محصولات کشاورزی می پردازند. نقش این صنایع در توسعه بخش کشاورزی از جهات گوناگون مورد تأکید قرار گرفته است
عامل دوم: راهکارهای اقتصادی اجتماعی

در عامل اقتصادی اجتماعی، افزایش سطح درآمد بهره برداران کشت گیاهان دارویی، افزایش حاشیه سود فروش گیاهان دارویی و افزایش سود آوری کشت گیاهان دارویی تأثیر خیلی زیادی بر روی توسعه کشت گیاهان دارویی دارد. یافته های این تحقیق با تحقیقات (روزبهان ۱۳۷۴، اسدی و همکاران، ۱۳۸۸) مطابقت دارد. از دیدگاه علم اقتصاد کشاورزی هر مزرعه به صورت یک واحد اقتصادی عمل می کند و کشاورز به عنوان مدیر مزرعه در پی به حداکثر رسانی سود حاصل از کشت محصول است و با در نظر گرفتن عوامل مختلف اقتصادی اقدام به تصمیم گیری در انتخاب الگوی کشت خویش می نماید (روزبهان، ۱۳۷۴).

توجه به این دیدگاه اقتصادی در نگرش کارشناسان استان نیز مؤثر بوده است به نحوی که در مقایسه زیر معیارهای اقتصادی از عامل سود آوری کشت گیاهان دارویی به عنوان اولویت اول در توسعه کشت آنها یاد کرده اند. (اسدی و همکاران، ۱۳۸۸). با توجه به نتایج برآورد مدل رگرسیونی لجیت، آگاهی نسبت به فواید گیاهان دارویی بیشترین کشش را در میان سایر عوامل اقتصادی - اجتماعی داشته است (امیر نژاد، ۱۳۸۸).

عامل سوم راهکارهای آموزشی فنی

با برگزاری دوره های آموزشی - ترویجی ویژه گیاهان دارویی برای بهره برداران، کشت مخلوط و ترکیبی گیاهان دارویی همزمان با محصولات زراعی و تأمین نهاده های تولید (کود، بذر و غیره) مورد نیاز گیاهان دارویی توسط مسئولین می توان گام مؤثری بر توسعه کشت گیاهان دارویی برداشت. در بین خدمات ترویجی - آموزشی ایجاد مزارع آزمایشی گیاهان دارویی برای بازدید کشاورزان از بالاترین اولویت برخوردار بود (رسام و همکاران، ۲۰۱۴). برای اشتغال مولد فارغ التحصیلان کشاورزی و منابع طبیعی دولت علاوه بر بستر سازی های آموزشی بایستی بستر سازی مناسب برای فعالیت های کار آفرینانه در بخش کشاورزی و گیاهان دارویی بنماید (نادری مهدی، ۱۳۸۸). همچنین (حسین پور و همکاران، ۱۳۹۲) به نتایج مشابهی دست یافته اند. در نظریه اقتصاد خرد، تابع تولید براساس بیشترین میزان محصول به ازاء مقادیر معین از نهاده ها و سطح خاص فناوری تعریف شده است. بنابراین با توجه به نظریه تولید می توان فرض کرد که برخی از تولید

کنندگان با استفاده از نهاده های مشخص قادر نیستند بیشترین محصول را با بکارگیری فناوری موجود تولید کنند که در اصطلاح این گروه تولید کنندگان ناکارا به شمار می روند.

عامل چهارم راهکارهای صنفی

تشکیلاتی عوامل صنفی تشکیلاتی گویای این مطلب است که می توان با ایجاد تشکل ها و تعاونی های تولید گیاهان دارویی باعث توسعه ی اقتصادی روستاها شود. یافته های این تحقیق با تحقیقات (امیدبیگی، ۱۳۸۷) مطابقت دارد. روند رو به رشد مصرف گیاهان دارویی به عنوان مواد اولیه ی تولید داروهای گیاهی بدون توسعه روش های مناسب کاشت، مدیریت و برنامه ریزی صحیح، تخریب طبیعت را در پی خواهد داشت. بنابر این تولید زراعی و کشت گیاهان دارویی باید در مزارع گسترش داده شود و فرآوری صنعتی آنها توسط متخصصان مربوط صورت گیرد و از منابع طبیعی به عنوان الگو به منظور تولید انبوه مواد دارویی در کشت و صنعت استفاده گردد (امید پیگی، ۱۳۸۷).

بحث و نتیجه گیری

موانع توسعه کشت گیاهان دارویی

بر اساس نتایجی که از جدول اولویت بندی موانع توسعه کشت گیاهان دارویی به دست آمده برآورد شد که اکثر کارشناسان فقدان سیستم های بازاریابی مناسب گیاهان دارویی را مهمترین مانع توسعه کشت گیاهان دارویی بیان کرده اند و نبود ابزارهای مناسب برداشت، نا آگاهی عموم مردم در خصوص گیاهان دارویی و فقدان سیستم های تبدیل و عمل آوری گیاهان دارویی را در اولویت های بعدی قرار گرفته اند و فقدان تشکل های صنفی کارا و تخصصی در امر تولید گیاهان دارویی در الویت پایانی قرار گرفته است.

عامل اول: موانع حمایتی-نظارتی

یافته های این تحقیق با تحقیقات (وجدانی و سلگی) مطابقت دارد. عدم هماهنگی لازم بین بخش های مختلف تحقیقاتی، ناکافی بودن هماهنگی ها و ارتباطات لازم بین بخش های اجرایی و تحقیقاتی شامل کم توجهی تولید کنندگان به تحقیقات و یافته های آنان و کم توجهی محققین به نیازهای جامعه و کاربردی بودن تحقیقات است (وجدانی و سلگی، ۱۳۸۴) نبود تشکل های مناسب برای تولید، فراوری، بسته بندی و بازاریابی (داخلی و خارجی) گیاهان دارویی، سبب گردیده است تا از توان های موجود کشور در این زمینه استفاده چندانی بعمل نیاید و این شاخه مهم فعالیت اقتصادی به بوتاه فراموشی سپرده شود (گواهی، ۱۳۹۳).

عامل دوم: موانع تولیدی آموزش

یافته های این تحقیق با تحقیقات (کریمی و حیاتی، ۱۳۸۴) و (گواهی، ۱۳۹۳) مطابقت دارد. در کنار رویکردها و برنامه های تحقیقاتی، توجه به نیازهای آموزشی و ارتقاء سطح آگاهی، دانش و مهارت های حرفه ای بهره برداران و تولید کنندگان گیاهان دارویی و همچنین شناسایی عوامل موثر بر پذیرش و توسعه سامانه های کاشت این گیاهان و مشارکت در حفاظت از ذخیرهگاههای طبیعی آن از سوی کشاورزان، دامداران و مرتع داران نیز ضروری است (کریمی و حیاتی

۱۳۸۴). هنوز برای بسیاری از گیاهان دارویی دستورالعمل فنی کاشت، داشت، برداشت، انبارداری فرآوری، بسته بندی و در نهایت هزینه سنجی وجود ندارد. گذشته از آن قطب های تولید و گونه های مناسب در هر یک از مناطق آب و هوایی کشور و عرصه های مناسب برای تولید گونه ها بطور کامل مشخص نگردیده است. مادام که موارد فوق در تولید محصولات مد نظر قرار نگیرد، نه تنها تولیدات از نظر کیفیت، متقاضی کافی نخواهد داشت بلکه با هزینه گزاف نیز تولید شده و در مقایسه با اقلام مشابه سایر کشورها از رقابت چندانی برخوردار نخواهد بود (گواهی، ۱۳۸۳).

عامل سوم: موانع مدیریتی- انسانی

در شرایطی که عطش تقاضا در بازار گیاهان و فرآورده های صنعتی آن رو به فزونی است، باید مدیریت صحیح و اصولی مبتنی بر سرمایه گذاری صنعتی و صنعت گسترده صورت گیرد تا مزیت- های طبیعی در راستای تحقق اهداف توسعه ای و فقر زدایی بویژه در مناطق محروم و دورافتاده کشور به کار افتد و به کار آید. تنها در این صورت است که مزیت گیاهان دارویی در کشور ما، تبدیل به توسعه صنعتی می شود (کرمی و حیاتی ۱۳۸۴). ضمن ثابت نگه داشتن سطوح عرصه های طبیعی، سطح زیر کشت گیاهان دارویی باید به ۶۰۰ هزار هکتار در مرحله توسعه دست پیدا کند. این ناهماهنگی نشان دهنده ضعف مدیریت و برنامه ریزی در عرصه ی تولید گیاهان دارویی کشور می باشد (ابراهیمی، ۱۳۸۷).

عامل چهارم: موانع اقتصادی سرمایه گذاری

در زمینه گیاهان دارویی سود آوری کلانی داشته و در زمان کوتاه بازدهی محصول موجب می شود ارزش فعلی، سودآوری آتی توجیه اقتصادی پیدا نماید (کشفی بناب، ۱۳۸۹). علیرغم اهمیت خاص گیاهان دارویی بویژه در کشورهای در حال توسعه نظیر ایران، تاکنون حرکتی جدی در راستای بررسی های اقتصادی تولید، فرآوری و تجارت این گیاهان انجام نشده و لازم است این امر مورد توجه خاص قرار گیرد (مشایخی و همکاران، ۱۳۸۴).

پیشینه پژوهش

در زمینه گیاهان دارویی در طی سالهای گذشته تحقیق های متنوعی در داخل و خارج انجام شده است که به برخی از مهم ترین آنها اشاره شده است.

امیر عقداپی و زارع زردینی (۱۳۹۳) در بررسی عوامل مؤثر بر بهبود و توسعه بازار گیاهان دارویی در ایران به این نتیجه رسیده اند که فرهنگ سازی و آشنایی مردم با مزایای گیاهان دارویی، به کارگیری روش های نوین و بهداشتی در توزیع و فروش، افزایش دانش فروشندگان، گسترش آموزش طب گیاهی، بهبود و توسعه صنایع فرآوری، استاندارد کردن گیاهان دارویی، ترغیب و آموزش کشت گیاهان، تحت پوشش بیمه قرار گرفتن تجویز گیاهان دارویی و تدوین قوانین مدنی در زمینه فروش و تجویز این گیاهان به بهبود و توسعه بازار آنها کمک می کند.

دهقان پور و دهقانی زاده (۱۳۹۳) در بررسی عوامل اقتصادی و اجتماعی مؤثر بر مصرف گیاهان دارویی در شهر یزد، از دیدگاه مردم به این نتیجه رسیده اند که پس از تطبیق دادن سایر متغیرهای جمعیت شناختی و اقتصادی اجتماعی برخی از یافته ها نشان داد که بکارگیری گیاهان دارویی در زنان به شکل معنی داری بیشتر از مردان، در افراد دارای مدرک تحصیلی

دیپلم به شکل معنی داری بیشتر از گروه‌های دیگر تحصیلی و افراد دارای بیمه دولتی به شکل معنی داری بیشتر از سایر انواع بیمه‌ها بود. همچنین ارتباط معنی داری بین سن، شغل، میزان درآمد ماهانه، بیمه و وضعیت اقتصادی با بکارگیری گیاهان دارویی وجود نداشت

جوان بخت و اسمعیلی (۱۳۹۳) در بررسی مطالعه ترجیحات افراد مختلف برای مصرف گیاهان دارویی در شهر تبریز به این نتیجه رسیده‌اند که هر چه میزان آگاهی افراد از گیاهان دارویی و اثرات درمانی آنها بیشتر می‌شود، مصرف آنها نیز افزایش می‌یابد. همچنین زنان بیشتر از مردان تمایل به مصرف گیاهان دارویی دارند. به علاوه افراد تقریباً تا محدوده سنی ۴۷ تا ۵۰ سالگی تمایل کمتری به مصرف گیاهان دارویی دارند ولی از آن به بعد تمایل آنها به مصرف این گیاهان افزایش می‌یابد. پس با توجه به اهمیت سطح آگاهی افراد در مصرف گیاهان دارویی، می‌توان با افزایش آگاهی آنها نسبت به این گیاهان، نه تنها سلامت آنها را با افزایش مصرف گیاهان دارویی تامین نمود بلکه قدرت اقتصادی افراد را نیز به دلیل هزینه پایین تر گیاهان دارویی نسبت به داروهای شیمیایی افزایش داد.

ایروانی و همکاران (۱۳۹۲) در بررسی مقایسه عوامل مؤثر بر توسعه کشت گیاهان معطر بین دو گروه گل کاران و گل کاران گلاب گیر، در شهرستان کاشان به این نتایج رسیده‌اند که با مقایسه عوامل مؤثر بر توسعه کشت گیاهان معطر بین دو گروه پرورش دهندگان و پرورش دهندگان فرآوری کننده، مشخص شد که میزان رضایت از درآمد انواع گیاهان معطر و میزان انگیزه‌های اقتصادی در گروه گل کاران گلاب گیر بالاتر بوده است و همچنین مشخص گردید که پرورش دهندگان فرآوری کننده درصد بیشتری از کل اراضی خود را به کشت گیاهان معطر اختصاص داده و از این شغل رضایت بیشتری داشته و در آینده نیز تمایل بیشتری به پرورش این گیاهان نشان دادند.

چالش‌های پیش روی توسعه گیاهان دارویی

رشد و توسعه پایدار گیاهان دارویی کشور با موانع و مشکلات زیادی روبرو است شناخت دقیق این موانع می‌تواند ما را در ارائه برنامه مناسب یاری دهد که در اینجا به اهم این موارد اشاره می‌شود در حال حاضر گیاهان دارویی در عرصه‌های طبیعی پراکنده و نیز در حدود ۶۰ هزار هکتار از عرصه‌های زراعی مورد کشت و کار قرار دارند. جهت نیل به اهداف توسعه در این بخش یعنی افزایش سطح زیر کشت از ۶۰ هزار فعلی به ۶۰۰ هزار هکتار در مرحله توسعه و نیز ثابت نگهداشتن سطوح عرصه‌های طبیعی مسایل و محدودیت‌های زیادی وجود دارد که عمده‌ترین آنها عبارتند از محدودیت توسعه سطح زیر کشت و عملکرد گیاهان دارویی در عرصه‌های طبیعی واقعیت آن است که سطوح عرصه‌های طبیعی کشور به موازات اجرای برنامه‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور رو به کاهش بوده و در بهترین حالت خوش بینانه ثابت می‌باشد (طباطبائی، ۱۳۷۴)

در هر دو حالت، گونه‌های دارویی موجود در عرصه‌های طبیعی جزئی از ترکیب گیاهی اکوسیستم‌های جنگلی و مرتعی کشور بوده و به عنوان محصولات فرعی (و نه محصول اصلی) همراه با سایر گونه‌های گیاهی تلقی می‌شود. گذشته از آن این گیاهان بصورت نامنظم و بسیار پراکنده در عرصه‌ها حضور دارند و به علت بهره‌برداری‌های مرتعی و جنگلی گونه

های اصلی، امکان تخصیص عرصه های مجزا به آنها وجود ندارد. از این روی، در برنامه های اصلاح و احیاء جنگل و مرتع جایگاهی برای این نوع گیاهان پیش بینی نمی شود. بنابراین افزایش عملکرد گیاهان دارویی در این عرصه ها با محدودیت جدی روبروست (گواهی، ۱۳۹۳).

پیشنهادات

با توجه به موارد گفته شده در بالا برای توسعه کشت گیاهان دارویی پیشنهاداتی ارائه شد.

۱. در راستای حمایت ساختاری از مزیت های گیاهان دارویی در استان لازم است مقدمات و پیشنهادات اداری لازم برای تشکیل مدیریت گیاهان دارویی در چارت سازمانی جهاد کشاورزی استان صورت پذیرد.

۲. در حوزه حمایتی لازم است دفاتر خدمات مشاوره فنی تخصصی گیاهان دارویی در سطح شهرستان ها ایجاد شود.

۳. در راستای ارتقای توسعه کشت گیاهان دارویی توسعه بیمه گیاهان دارویی امری اجتناب ناپذیر

۴. -ارتقاء سطح دانش و پژوهش و حمایت از تحقیقات کاربردی در راستای اهداف ملی در تعامل با قافله علمی

جهان

۵. توسعه بازارهای هدف گیاهان دارویی و تعیین مزیت نسبی بعنوان پایه استراتژی بر مبنای صادرات فرآورده های حد واسط و یا نهایی

۶. در راستای راهکارهای فنی فراهم سازی و راه اندازی امکانات فرآوری و نگهداری گیاهان دارویی و خرید گیاهان دارویی خام نقش بارزی در تشویق کشاورزان به کشت گیاهان دارویی ایفا می کند.

۷. در راستای راهبردهای اقتصادی خرید تضمینی گیاهان دارویی توسط سازمان تعاون روستایی با قیمتی تضمینی از کشاورزان باعث توسعه کشت گیاهان دارویی می شود

۸. افزایش مهارت و ارتقای تجربه کشاورزان و بهره برداران گیاهان دارویی از مهمترین عوامل گسترش سطح زیر کشت آنها محسوب می شود.

۹. در الگوی کشت استان، گیاهان دارویی جایگاهی نداشته اند لذا پیشنهاد می شود برای آشنایی بیشتر تولید کنندگان با اصول اولیه کشت، مزارع آزمایشی از گیاهان دارویی احداث شود.

۱۰. توسعه بهبود الگوی کشت گیاهان دارویی توسط معاونت های اجرایی وزارت جهاد کشاورزی و سایر سازمانها و نهادهای ذیربط بر اساس مزیت های نسبی تولید در رقابت جهانی

۱۱. در راستای راهکار اجتماعی برای توسعه کشت گیاهان دارویی تربیت نیروی انسانی متخصص و فرهنگ سازی برای استفاده بیشتر داروهای گیاهی می تواند مؤثر واقع شود.

۱۲. برای کاهش مشکلات در زمینه تولید می توان به گسترش سطح زیر کشت، به روز کردن شیوه های تولید و فناوری فرآوردهای گیاهان دارویی، اعطای تسهیلات اعتباری لازم جهت تأمین نهاده های تولید و تدوین برنامه منظم تولیدی اشاره کرد

۱۳. در راستای مشکلات اقتصادی می توان به کاهش هزینه های تولید، اعمال روش های عملی و استفاده از دانش و تکنولوژی برتر برای کنترل کمیت و کیفیت، تقویت بنیه علمی تجار و بازرگانان داخلی و گسترش سیستم های بازاریابی مناسب گیاهان دارویی پرداخت.

۱۴. بطور کلی با مدیریت صحیح منابع در جهت توسعه گیاهان دارویی می توان به توسعه پایدار، خود کفایی، اشتغالزایی و سلامت غذایی و دارویی کشورمان کمک شایانی کرد.

منابع

- اسدی، ع. حسینی، س. م. عبدالله زاده، غ. و قره قانی، ا. (۱۳۸۸) "تحلیل عوامل بازدارنده توسعه کشت های گلخانه ای: مطالعه موردی استان اصفهان". مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، شماره ۱ (۱).
- امیری عقدایی، سید فتح اله و زارع زردینی، حسین (۱۳۹۳) "بررسی عوامل مؤثر بر بهبود و توسعه بازار گیاهان دارویی در ایران فصلنامه علمی پژوهشی تحقیقات بازاریابی نوین، سال چهارم شماره اول، شماره پیاپی ۱۲).
- امید بیگی، رضا (۱۳۸۶) الولید و فرآوری گیاهان دارویی "، مشهد، انتشارات به نشر، جلد
- امید بیگی، رضا (۱۳۷۴) "رهیافت تولید و فرآوری گیاهان دارویی" تهران
- امید بیگی، رضا (۱۳۷۶) "ولید و فرآوری گیاهان دارویی". انتشارات آستان قدس رضوی، چاپ سوم .
- امید بیگی، رضا (۱۳۷۹) نوانمندی های کشور در جهت تولید گیاهان دارویی و داروهای گیاهی ". اولین همایش بین المللی طب سنتی و مفردات پزشکی
- امید بیگی، رضا (۱۳۸۷) گیاهان دارویی، سرزمین های کم بهره اشتغال زایی ". هفتمین همایش مراکز تحقیق و توسعه صنایع و معادن، ۹ و ۱۰ تیر، تهران. ۱۷.
- دهقانیان، سیاوش (۱۳۷۵) " اقتصاد اکولوژیک و اقتصاد کشاورزی ارگانیک " انتشارات جهاد دانشگاهی، مشهد
- جوان بخت، عذرا، اسمعیلی، سمیرا (۱۳۹۳) مطالعات ترجیحات افراد مختلف برای مصرف گیاهان دارویی در شهر تبریز ". نشریه اقتصاد و توسعه کشاورزی، جلد ۲۸، شماره ۱
- حسن پور، ب (۱۳۷۶) " بررسی اقتصادی تولید و با قرار بایی انجیر در استان فارس ". پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز
- گواهی، مصطفی (۱۳۹۳) نگاهی به اهم مسایل، مشکلات و چالش های پیشروی توسعه گیاهان دارویی غرب کشور
- طباطبایی، سیدمحمد (۱۳۷۴) گیاهان دارویی و اثر عوامل تنشی در زندگی آن "مجله منابع طبیعی ایران، شماره ۴۷، انتشارات دانشگاه تهران
- مرادی لاکه، مازیار، رمضان، مژده و انصاری، حسن (۱۳۸۷) "عوامل جمعیت شناختی و اقتصادی اجتماعی مرتبط با بکار گیری گیاهان دارویی، داروهای گیاهی در ساکنین شهر تهران ". فصلنامه پایش، سال ۷، شماره ۴